

מסירות או קנאות – על אימוץ סטנדרט הייצוג הקנאי בדין הישראלי כפתרון להתנגשות החובות של עורכי דין בעקבות עניין פנסו ועניין סינגר אטיה

גיא הלוי*

מבוא. פרק א: הדין המצוי בישראל – הגורמים היוצרים את התנגשות החובות של עורכי הדין. פרק ב: הדין האמריקאי ו"סטנדרט הקנאות". פרק ג: האם ניתן לאמץ את סטנדרט הקנאות בדין הישראלי? פרק ד: גורמים היוצרים קושי באימוץ "סטנדרט הקנאות" בדין הישראלי; (1) התנהלות מול צד שכנגד בלתי מיוצג; (2) בעיה אתית-התנהגותית. לפני סיכום: האם וכיצד אימוץ סטנדרט הקנאות יפתור את התנגשות החובות? סיכום.

מבוא

"היחס שבין עורך-דין ללקוחו מיוסד על אמון בלי מצרים. הלקוח הוא הדייט בעניני המקצוע, והוא סומך על עורך-הדין כי יילחם לו באמונה וכי יגן על זכויותיו במיטב כשרונו ויכלתו. חובתו של עורך-הדין היא, איפוא, לשרת את לקוחו בנאמנות ובמסירות. הנאמנות ללקוח היא הדיברה הראשונה מן הדיברות שניתנו לעורכי-הדין... נאמנות זו היא רוח אפיו של המקצוע, היסוד עליו הוא בנוי. טול את מידת הנאמנות אשר הלקוח רוחש לפרקליטו ונטלת את נשמתו של המקצוע."¹

כך התבטא מ"מ נשיא בית המשפט העליון דאז, שניאור זלמן חשין, כבר בימיו הראשונים של בית המשפט העליון. אמירתו של חשין נוגעת ישירות לאחד העקרונות העיקריים שלאורם עורכי דין מחויבים לפעול – החובה לפעול לטובת הלקוח. שנים רבות עברו מאז אמירתו של חשין, אך סוגיית חובותיהם של עורכי דין ממשיכה להעסיק את בית המשפט ואת עורכי הדין עצמם רבות עד ימינו, ובפרט בשני מקרים משמעותיים מהעת האחרונה שייסקרו בהרחבה ברשימה זו – עניין פנסו ועניין סינגר אטיה.²

סוגיה זו מוסדרת במספר מקורות ודברי חקיקה, לרבות חוק לשכת עורכי הדין, כללי האתיקה וועדות האתיקה של לשכת עורכי הדין. אחת המטרות המרכזיות של המקורות האלה, כפי שתידון בהמשך, היא להסדיר את סוגיית החובות של עורכי הדין. במבט חטוף נדמה שחובתו הראשונה והעיקרית של עורך הדין היא ללקוח, אך בחינה מעמיקה של הסוגיה מעלה כי מול חובה זו ניצבות חובות נוספות – כלפי בית המשפט, כלפי הציבור, כלפי הצד שכנגד (כשהוא בלתי מיוצג) וכלפי גורמים נוספים. סקירה של עניין פנסו ועניין סינגר אטיה, כמו גם סקירה של פסקי דין נוספים מהעשורים האחרונים, תראה כי התנגשות החובות של עורכי הדין אינה עניין תיאורטי, אלא אירוע שמתרחש בפועל, שאיתו עורכי דין נדרשים להתמודד, ושלו צריך וראוי למצוא פתרון שיאפשר לעורכי

אזכור הרשימה: גיא הלוי "מסירות או קנאות – על אימוץ סטנדרט הייצוג הקנאי בדין הישראלי כפתרון להתנגשות החובות של עורכי דין בעקבות עניין פנסו ועניין סינגר אטיה" **אתר משפט ועסקים** (21.9.2023) www.runilawreview.org/2023/09/21/halevi

* סטודנט לתואר ראשון במשפטים (LL.B.) ותואר שני במנהל עסקים (MBA), אוניברסיטת רייכמן. ברצוני להודות למערכת כתב העת **משפט ועסקים**, ובמיוחד לעורכת יעל סירקיס על הליווי והייעוץ השוטפים ועל כך שבהערותיה שיפרה רשימה זו. אדגיש כי הרשימה מנוסחת בלשון זכר ומתייחסת ללקוחות ולעורכי דין אך מופנית לשני המינים.

1 עמ"ס 9/55 פלוני נ' יו"ר וחברי המועצה המשפטית, פ"ד י 1720, פס' 15 לפסק הדין של השופט חשין (1956).

2 עפ"ג (מחוזי מ"ר) 38755-05-17 **מדינת ישראל נ' פנסו** (תולעת המשפט 22.10.2017) (להלן: עניין פנסו (מחוזי)); רע"פ 5112/18 **פנסו נ' מדינת ישראל** (אר"ש 31.1.2019) (להלן: עניין פנסו (עליון)) (ההליך כולו יכונה להלן: עניין פנסו); רע"א 7706/22 **סינגר אטיה נ' אבידן** (אר"ש 7.3.2023) (להלן: עניין סינגר אטיה (עליון)).

דין להחליט החלטות נכונות וענייניות. פתרון כזה יוצג ברשימה זו.

כפועל יוצא מהתנגשות החובות, מבקש הדין הישראלי להכווין את התנהגותם של עורכי הדין באמצעות שני סטנדרטים – מסירות ונאמנות. אולם, כפי שיוצג להלן בפרק א, הסטנדרטים האלו נתפסים לעיתים כעמומים מדי כדי לסייע לעורכי דין להגיע להחלטות נכונות כאשר הם נתקלים בדילמה מקצועית-אתית בדבר חובתם. לאחר סקירת הסטנדרטים הקיימים, פרק א ימשיך ויבחן את התנגשות החובות שבה מצויים עורכי דין באמצעות סקירת פסקי דין ישראליים בתחום, ביניהם עניין נחום, שבו נקבעה הלכה משמעותית בנוגע לחובת הזהירות של עורכי דין כלפי צד שכנגד בלתי מיוצג.³ עוד יעסוק הפרק גם בדעת המיעוט באותו עניין ובהשפעותיה ובהשלכותיה על התנגשות החובות של עורכי דין בדין הישראלי, וכן, ובהרחבה, בעניין פנסו, מקרה עדכני יותר שבו התרחשה התנגשות בין חובתו של עורך הדין ללקוח לחובתו כלפי בית המשפט, אך בשונה ממקרים אחרים שיוצגו, עורך הדין בפרשה דבק בטובת הלקוח, גם במחיר של פגיעה בחובה כלפי בית המשפט. עוד יעסוק הפרק בפסק דין מהחודשים האחרונים – עניין סינגר אטיה – שבו דן בית המשפט באפשרות לקבוע שהתנהלותו של עורך דין בצורה שאינה נאמנה ומסורה תעלה עד כדי פגיעה בתקנת ציבור, ואף תוביל לביטול הסכם שכר טרחה עימו.

כדי להבין מהו הפתרון האפשרי לסוגיית התנגשות החובות, יתמקד פרק ב בדילמות דומות המצויות בדין האמריקאי, ובפתרון של הדין האמריקאי להתנגשות החובות – סטנדרט הייצוג הקנאי. לאחר סקירה של הסטנדרט, כפי שמופיע בדין האמריקאי ואף בספרות ישראלית, יתבחן בפרק ג השאלה אם ניתן לאמץ את סטנדרט הקנאות בדין הישראלי כפתרון להתנגשות החובות של עורכי דין, ולאחר מכן, בפרק ד, יוצגו שני הגורמים שיכולים להקשות את אימוץ הסטנדרט – התנהלות מול צד שכנגד בלתי מיוצג ובעיה אתית-התנהגותית שעלולה לנבוע משימוש בסטנדרט הקנאות. לאחר סקירת כל האמור לעיל, יוצגו מסקנות באשר לשאלה אם ניתן לאמץ את סטנדרט הקנאות בדין הישראלי כפתרון להתנגשות החובות של עורכי דין, וכן המלצות בנושא ובחינה תמציתית של השפעה אפשרית של המסקנות על עורכי הדין בפרשות האמורות.

נפנה, אם כן, לסקירת הדין המצוי בישראל ולחקיקה ולפסיקה היוצרים את התנגשות החובות של עורכי הדין.

פרק א: הדין המצוי בישראל – הגורמים היוצרים את התנגשות החובות של עורכי הדין

כאמור, חוק לשכת עורכי הדין, כללי האתיקה וועדות האתיקה של לשכת עורכי הדין מובילים למסקנה, כפי שתורחב מיד, שמעבר לחובה המוטלת על עורך דין לפעול "כאיש מקצוע מיומן וזהיר, כנדרש מבעלי מקצוע דרך כלל במתן שירות עלידיהם",⁴ על עורך הדין קיימות חובות נוספות שייחודיות למקצועו. כך, למשל, סעיף 54 לחוק לשכת עורכי הדין קובע כי "במילוי תפקידיו יפעל עורך דין לטובת שולחו בנאמנות ובמסירות, ויעזור לבית המשפט לעשות משפט".⁵ כללי לשכת עורכי הדין מחזקים קביעה זו, וקובעים בסעיף 2 כי חובתו של עורך הדין היא לייצג את לקוחו "בנאמנות, במסירות, ללא מורא, תוך שמירה על הגינות, על כבוד המקצוע ועל יחס כבוד לבית המשפט".⁶

על תוכנם של הביטויים העמומים בדברי חקיקה אלו עמד בית המשפט מספר פעמים. כבר בשנות ה-70 וה-80 של המאה הקודמת

3 ע"א 2625/02 נחום נ' דורנבאום, פ"ד נח(3) 385 (2004).

4 ע"א 37/86 לוי נ' שרמן, פ"ד מד(4) 446, פס' 26 (1990).

5 ס' 54 לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א-1961.

6 ס' 2 לכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), התשמ"ד-1986 (להלן: כללי האתיקה).

קבע בית המשפט כי מושגים אלו אינם לחלוטין מובנים ושיש להלבישם "עור וגידים"⁷. כדי לנסות להסבירם, קבע בית המשפט כי "אמונה" תפורש במובנים של אמת ויושר, בעוד ש"מסירות" תפורש במובנים של "חריצות ושקידה... כשהאינטרס של הלקוח עומד בראש מעייניו ודאגותיו של עורך-הדין"⁸.

ניתן היה לחשוב שבכך הסדיר בית המשפט את הסוגיה, ושטובת הלקוח תגבר על כל אינטרס אחר העומד לנגד עיניו של עורך הדין. אך לא כך הדבר. טובת הלקוח הועמדה למבחן פעמים רבות מול גורמים נוספים. רבות נכתב על "צומת הנאמנות" הזו, כפי שמגדירה אותה פרופ' נטע זיו, מומחית בתחום האתיקה המשפטית. על פי פרופ' זיו, עורך הדין מצוי בהתנגשות אינטרסים – אלה של לקוחו מול אלה של הציבור, של הצד שכנגד, של צדדים שלישיים לא מיוצגים נוספים, כגון בית המשפט, מקצוע עריכת הדין, עורכי דין אחרים, מעסיקו ואף מול האינטרסים שלו עצמו.⁹

גם בפסיקת בתי המשפט ניכרת הכרה בקונפליקט מורכב זה, והסוגיה אף זכתה לאחרונה להתייחסות מחודשת בבית המשפט המחוזי ובבית המשפט העליון. כדי להבין את משמעות ההתנגשות בעניינים אלו, ראשית יש לסקור את התשתית הפסיקתית שקדמה להם, ולשים לב שפסקי הדין סוקרים מספר חובות שונות של עורך הדין – חובת הזהירות, חובת האמון וחובות אחרות, כאשר ההבחנה ביניהן מהותית להבנת התנגשות החובות של עורכי הדין. ניתן, למשל, לראות את הסקירה הקצרה שמציג בית המשפט המחוזי בחיפה בעניין **בטיטו**, פסק דין עדכני מהחודשים האחרונים. בית המשפט המחוזי ציין שחובותיו של עורך הדין כלפי לקוחו מעוגנות בשלושה מקורות שונים – חוק לשכת עורכי הדין, דיני הנזיקין ודיני החוזים.¹⁰ הדינמיקה שבין חובות אלה תוצג בפסקי הדין שלהלן.

נושא התנגשות החובות הוסדר בעניין **לוי**, שבו סקר בית המשפט מספר מקרים שבהם ניתן להחיל על עורך הדין חובות זהירות כלפי צד שלישי, לרבות מקרים שבהם מדובר בעסקה סבוכה וכשהצד השלישי לא מיוצג.¹¹ בית המשפט פטר את עורך הדין בעניין זה מאחריותו כלפי התובע כיוון שלא נגרם לו נזק. אולם, הוא עשה זאת תוך התייחסות לפסק הדין של בית הדין המשמעתי של לשכת עורכי הדין, שבו הורשע עורך הדין "בעבירות משמעת בשל הפרת החובה לפעול לטובת הלקוח בנאמנות ובמסירות"¹². באותו הקשר התייחס בית המשפט ישירות לריבוי האחריות או המחויבויות של עורך הדין, כאשר קבע שעורך הדין:

"יש שימצא עצמו, על-פי נסיבות המקרה, עובר על הוראות המשמעת שבכללי לשכת עורכי הדין... יש שהוא ימצא עצמו מפר את חובותיו כלפי לקוחו בשל הפרת ההסכם שנכרת ביניהם ושאינו מעיקריו הוא מתן שירות נאמן ואחראי ללקוח... יש שהוא ימצא עצמו חב בנזיקין כלפי לקוחו, על שום שהתרשל במתן השירות כלפיו ולא נהג במיומנות..."¹³

על אף שבנסיבותיו הספציפיות של העניין לא נמצא עורך הדין אחראי מבחינה נזיקית, מצא בית המשפט לנכון להדגיש כי התנהגות מסוימת של עורך דין יש בה כדי לייצר לא רק חבות משמעטית, אלא גם הפרה של מספר חובות שונות העומדות כל אחת בפני עצמה וקיימות במקביל,¹⁴ בדומה לאמור בעניין **בטיטו**.

7 על"ע 7/73 פלוני נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי-הדין, תל-אביב-יפו, פ"ד כח(1) 679, 683 (1974).

8 שם.

9 נטע זיו "רגולציה של עורכי דין ישראלים: מאוטונומיה מקצועית לרגולציה רב-מוסדית" המשפט טו 159, 188 (2010).

10 ת"א (שלום חי) 18-01-16144 **בטיטו נ' סויסה**, פס' 34 (נבו 10.5.2023).

11 עניין **לוי**, לעיל ה"ש 4, בפס' 35.

12 שם, בפס' 28.

13 שם.

14 שם.

בעניין **ערד**, שעניינו עורך דין שלא גילה לצד שכנגד עובדות מהותיות בנוגע להיקף החובות שחלות עליו, שב וקבע בית המשפט כי יכולה לקום לעורך דין חובת זהירות כלפי אדם שהוא לא מייצג, בהתאם להסתמכות של אותו אדם על עורך הדין. אם אותו אדם לא מיוצג כלל, חובת הזהירות הנדרשת מתעצמת.¹⁵ עוד קבע בית המשפט בנושא התנגשות האינטרסים בעניין **בכור** כי עורך הדין מחויב לפעול בנאמנות בפעילותו המקצועית לא רק כלפי לקוחו או צד שכנגד כאמור, אלא גם כלפי הציבור.¹⁶

הדיון בבתי המשפט סביב התנגשות החובות של עורכי דין אינו מסתכם בפסקי הדין האלו, ואף אינו נותר רק בנחלת העבר אלא ממשיך להתנהל ברצף עד העת הזו. ביטוי נוסף לדיון זה ניתן לראות בעניין **היינוביץ**, שעסק בתיביעה שהוגשה נגד עורך דין שייצג שני צדדים לעסקה, בטענה שלא כלל בחוזים הוראה בדבר בטוחות ואף לא האיר את עיניהם בדבר היעדרה של הוראה כזו.¹⁷ עוד ניתן לראות את עניין **חנא**, שבו דן בית המשפט בשאלה אם להטיל הוצאות אישיות על עורך דין שהפר החלטות של בית המשפט בעקבות חובתו כלפי בית המשפט. השופט חשין קבע כי בהתנגשות בין "חובתו (ההיפותטית) של עורך-דין כלפי מרשו וחובתו כלפי בית-המשפט – חובתו כלפי בית-המשפט נעלה ועדיפה".¹⁸ פסקי הדין האלו הדגישו ומדגישים את ההתנגשות שבין חובת עורך הדין כלפי לקוחו, לבין החובה כלפי גורמים נוספים, ובפרט כלפי צד שכנגד וכלפי בית המשפט, בהתאמה. דיון מהותי זה המשיך לאורך העשורים האחרונים,¹⁹ והתנהל גם בחודשים האחרונים ממש בעניין **סינגר אטיה**,²⁰ שעליו ארחיב בהמשך.

נוסף על האמור, פרופ' זיו סוקרת במאמרה "רגולציה של עורכי דין ישראלים: מאוטונומיה מקצועית לרגולציה רב-מוסדית",²¹ את עניין נחום, אשר דומה בנסיבותיו לעניין **ערד**. עובדות פסק הדין עוסקות בעורך דין שייצג מלווה בעסקה, והצד שכנגד היה זוג בלתי מיוצג שהסכים לתנאי הלוואה גרועים מהמקובל בשל היזקקותם המיידית להלוואה, כולל שעבוד ביתם. הזוג, שכאמור לא היו מיוצגים ולא זכו ליעוץ משפטי גם מעורך הדין של הצד השני, לא עמדו בתנאי הלוואה ונחלו הפסדים קשים שכללו גם את ביתם.²² בית המשפט קבע שעורך דין הפר את חובתו כלפי הצד שאינו נמנה עם לקוחותיו ואינו מיוצג, בכך שלא פועל בצורה שתגן גם על האינטרסים שלהם, גם אם בדרך פעולה זו יש ניגוד אינטרסים מול אלה של הלקוח שלו.²³ הנשיא ברק קבע כי ככלל, ייתכנו מצבים שעורך דין יהיה חייב חובת זהירות כלפי מי שאינו לקוחו, ושהדבר תלוי בנסיבות העובדתיות של כל מקרה ומקרה. עם זאת, יש לציין שברק סייג את דבריו באמירה שאין מקום לקביעה גורפת בדבר חובות עורכי הדין.²⁴

על בסיס פסיקה זו של דעת הרוב ושל הנשיא ברק, טוענת פרופ' זיו שכאשר נוצרת התנגשות אינטרסים, קיימת מגמה בקרב בתי המשפט להעדיף את החובות הציבוריות של עורכי הדין, כגון חובתם כלפי בית המשפט, על פני חובותיהם כלפי לקוחותיהם.²⁵ קביעה זו עלולה להתחזק מעצם ההתייחסות של בתי המשפט לסוגיית האחריות כלפי צד בלתי מיוצג, בעוד שכללי האתיקה של לשכת עורכי הדין כמעט שלא מזכירים את הנושא. סעיף 23 לכללי האתיקה מחייב את עורכי הדין לנהוג בדרך ארץ כלפי צד שכנגד

15 ע"א 6645/00 **ערד נ' אבן**, פ"ד נו(5) 365, פס' 13 (2002).

16 ע"א 1170/91 **בכור נ' יחיאל**, פ"ד מח(3) 207, פס' 10 לפסק הדין של השופט שטרסברג-כהן (1994). עם זאת, יש לציין כי קביעתה של השופטת שטרסברג-כהן רלוונטית כאשר מדובר בעורך דין המקבל על עצמו לטפל בביצוע רישום רכישה עבור שני הצדדים, וכי מידת חובת הזהירות של עורכי דין באותם מקרים תלויה בנסיבות המקרה ואינה מוכתבת על ידי כללים נוקשים. ראו שם, בפס' 11 לפסק הדין של השופטת שטרסברג-כהן.

17 ע"א 2725/91 **היינוביץ נ' גלעדי**, פ"ד מח(3) 92 (1994).

18 ע"א 6185/00 **חנא נ' מדינת ישראל**, פ"ד נו(1) 366, פס' 19 (2001).

19 ראו, למשל, ע"פ 514/17 **יצחקניא נ' השופטת מרשק-מרום** (אר"ש 26.3.2017).

20 עניין **סינגר אטיה** (עליון), לעיל ה"ש 2.

21 זיו, לעיל ה"ש 9, בעמ' 191–192.

22 עניין **נחום**, לעיל ה"ש 3, בפס' 1–5 לפסק הדין של השופט ריבלין.

23 שם, בפס' 11 לפסק הדין של הנשיא ברק.

24 שם, בפס' 14 לפסק הדין של הנשיא ברק.

25 זיו, לעיל ה"ש 9, בעמ' 192.

וסעיף 24 אף אוסר על איומים כלפיו, אך מעבר לכך אין התייחסות לחובת עורכי הדין כלפי צדדים לא מיוצגים או כלפי חובות ציבוריות אחרות. ייתכן שפסיקת בית המשפט, שלפיה קיימים מקרים שבהם יש להעדיף חובה לצד לא מיוצג, בשילוב התעלמותם של כללי האתיקה מהסוגיה, תומכת בטענתה של פרופ' זיו.

אומנם דעת הרוב בעניין נחום, שעליה מתבססת פרופ' זיו, ביססה את ההלכה שנתמכה מעת לעת על ידי בית המשפט העליון, אך יש לציין שגם דעת המיעוט של השופט ריבלין באותו עניין זכתה להתייחסות מאמצת בפסיקה מאוחרת. כך, למשל, בית המשפט התייחס ארוכות בעניין וגנר לעמדתו של השופט ריבלין,²⁶ עמדה שלפיה אכן ניתן להטיל על עורך דין חובת זהירות כלפי צד שלישי, אך רק כאשר עורך הדין קיבל על עצמו אחריות כלפי צד שלישי שהסתמך בצורה סבירה על כך,²⁷ או אם עורך הדין הוציא תעודה או חתם על הצהרה מטעמו, כלומר התנדב לייעץ לצד שלישי.²⁸ כלומר, גישתו של השופט ריבלין צרה וממוקדת יותר מגישתו של הנשיא ברק, כיוון שהיא מתחמת את אפשרות חובת הזהירות כלפי צד שלישי לשני מקרים מסוימים, ואינה מאפשרת קביעה לפי בחינה של כל מקרה לגופו. גישתו של השופט ריבלין הוצגה כגישה קבילה גם בעניין הרמן, שבו היא הוצגה כשווה בין שוות בצמוד לגישתו של הנשיא ברק, שכאמור השתרשה כהלכה.²⁹

על בסיס כל פסקי הדין שהוצגו עד כה, נדמה בשלב זה כי הן הרחבת חובת הזהירות (כך שתחול גם כלפי גורמים נוספים מלבד הלקוח), הן העובדה שחובה זו קיימת במקביל לחובות אחרות של עורכי הדין (כאמור בעניין לוי), מובילות שתיהן לאותה צומת נאמנות שבה עורך הדין מוצא עצמו "מסובך ומחויב".³⁰ כיוון שצומת מסובכת זו עלולה להעמיד את עורך הדין במצב שבו התנהגות מסוימות שלו מובילה להפרה של מספר חובות, ייתכן שהדבר ישפיע גם אקס-אנטה על שיקוליו והחלטותיו. מורכבות זו, שיכולה להשפיע ישירות על הלקוח, מחדדת את החשיבות שבמציאת פתרון להתנגשות החובות.

גם ועדת האתיקה של לשכת עורכי הדין דנה בסוגיית התנגשות החובות. דוגמה טובה לכך היא מקרה שעסק בתלונה נגד עורך דין שפעל באגרסיביות יתרה, לטענת המתלוננת, במסגרת הליכי גבייה בהוצאה לפועל. שיטותיו של עורך הדין כללו עיקול נכסים ששווים פי כמה מונים מהסכום הפסוק. על אף שלא בלתי-סביר לראות בשיטות אלה כאגרסיביות, קבעה ועדת האתיקה כי יש לגנוז את התלונה. בהחלטתה התייחסה הוועדה להתנגשות החובות שאליה מתייחסת גם פרופ' זיו, וציינה שיש לנקוט "זהירות יתרה בעת שקילת העמדה לדין עקב פעילות משפטית נמרצת לטובת הלקוח" בעקבות הקושי הגלום באיזון החובות.³¹

לפיכך, נדמה שקביעתה של פרופ' זיו לא מתיישבת באופן מלא עם פסיקה נוספת בנושא, הן של בית המשפט, הן של ועדת האתיקה. יתרה מכך, קביעתה – שלפיה חובת עורכי דין כלפי צדדים שלישיים נוטה לגבור על חובתם כלפי לקוחותיהם³² – אינה עולה בקנה אחד גם עם פסק הדין העיקרי שעליו היא מתבססת – עניין נחום. כאמור, אומנם הנשיא ברק קבע בפסק הדין באותו עניין כי קיימים מקרים שבהם בית המשפט יכיר בחובת זהירות של עורכי דין כלפי צד שאינו מיוצג, אך הוא גם קבע שאין לקבוע קביעה גורפת בנושא אלא לבחון כל מקרה לגופו.³³

כאמור, לאחרונה בית המשפט המחוזי ובית המשפט העליון שבו והתייחסו לסוגיית התנגשות החובות. כך הדבר, למשל, בעניין

26 ע"א 3521/11 וגנר נ' עבדי, פ"ד סז(1) 84, פס' 12 לפסק הדין של השופט הנדל (2014).

27 עניין נחום, לעיל ה"ש 3, בפס' 27 לפסק הדין של השופט ריבלין.

28 שם, בפס' 34 לפסק הדין של השופט ריבלין.

29 ע"א 2599/13 הרמן נ' עלרור, פס' 32 (אר"ש 3.9.2015).

30 עניין לוי, לעיל ה"ש 4, בפס' 28.

31 החלטה את 223/09 של ועדת האתיקה הארצית "גבולות חובת הנאמנות ללקוח: פעולות כלפי צד שכנגד" אחיקה מקצועית 37, 6–7 (2010).

32 זיו, לעיל ה"ש 9, בעמ' 192.

33 עניין נחום, לעיל ה"ש 3, בפס' 14 לפסק הדין של הנשיא ברק.

פנסו. פסק הדין המקורי של בית המשפט המחוזי משנת 2017 עסק בשני כתבי אישום שהוגשו נגד מנחם פנסו לבית משפט השלום. שני התיקים התנהלו במקביל בבית המשפט השלום בראשון לציון בפני שני מותבים שונים. יום אחד בלבד לאחר מתן גזר הדין בתיק הראשון, שבו נגזרו על פנסו 38 חודשי מאסר בפועל, ניתן גזר דין גם בתיק הנוסף, שם נגזר דינו ל-22 חודשי מאסר. עורך הדין של פנסו, שייצג אותו בשני התיקים ולכן היה מודע לגזר הדין הראשון, לא עדכן את בית המשפט בדיון השני על גזר הדין שניתן בתיק הראשון. לפיכך, בית המשפט לא פירט את אופן נשיאת עונש המאסר שהוטל בתיק השני, כלומר, לא קבע אם שני המאסרים יחולו בחופף או במצטבר, שהרי כלל לא היה מודע לגזר הדין שניתן בתיק הראשון. והרי בהתאם לסעיף 45(ב) לחוק העונשין, בהיעדר קביעה אחרת, יחולו שני המאסרים בחופף, כאשר המאסר הקצר "יבלע" בתוך הארוך.³⁴

בית המשפט המחוזי קבע כי מן הצדק לתקן את הפגם שהתרחש בשל העובדה שעורך הדין לא גילה לבית המשפט על גזר הדין הראשון, ולכן ביטל את גזר הדין והשיב את הדיון לבית המשפט השלום. יתרה מזאת, בית המשפט קבע שלעורך הדין של פנסו הייתה חובה כלפי בית המשפט לחשוף את המידע שברשותו ולא להטעות אותו במכוון כדי להיטיב עם לקוחו, ולהשיג עבורו עונש מאסר קצר יותר. מקורה של חובה זו כלפי בית המשפט מצוי, בין היתר, בסעיף 54 לחוק לשכת עורכי הדין שהוזכר לעיל, אשר מטיל חובה על עורך הדין לעזור לבית המשפט לעשות משפט.³⁵ למעשה, בית המשפט המחוזי התייחס ישירות לסוגיית התנגשות החובות של עורך הדין, וקבע – באופן שמתכתב עם גישתה של פרופ' זיו:

"חובת הנאמנות של הסנגור למשיב נסוגה בנסיבות אלה מפני העמדת בית משפט על קביעתו בשל חסר עובדתי אובייקטיבי (מתן גזר דין יום קודם לכן), לא ראוי כי תעשה במחיר הטעייתו של בית המשפט בכבד על עושות צדק, לא כל שכן על רקע חובותיו האמורות לסייע לבית המשפט בכך".³⁶

הדיון חזר כאמור לבית משפט השלום, שם ניתן גזר דין חדש בהתאם למידע שהתגלה על גזר הדין הראשון של פנסו. בית המשפט קבע שחפיפה מלאה של העונשים לא תביא לידי ביטוי את משמעות העבירות החמורות, וגזר עונש מאסר חדש, כך שמתוך 22 חודשי המאסר בפועל שהוטלו בגזר הדין השני, חמישה חודשים יחולו בחופף לגזר הדין הארוך, והשאר יחולו במצטבר.³⁷

על גזר הדין של בית המשפט השלום הוגש ערעור לבית המשפט המחוזי. לאחר שערעור זה נדחה, התגלגלה הפרשה אל בית המשפט העליון, והוא קבע בשנת 2019 כי יש לדחות את הערעור גם כן, אך מטעמים שאינם קשורים לחובת עורך הדין כלפי בית המשפט. נוסף על כך ובעניינינו, קבע בית המשפט העליון שבית המשפט המחוזי עסק "מעבר לנדרש" בחובה זו, וכי "משנפלה טעות יש לתקנה משהאינטרס הציבורי מחייב את תיקונה ואין כל משמעות לשאלה מי מהצדדים היה אחראי לה".³⁸ בית המשפט העליון לא קבע באופן ישיר שבית המשפט המחוזי טעה בקביעתו שלפיה חובת עורך הדין כלפי בית המשפט גוברת על חובתו כלפי הלקוח. אולם, מהקביעה שסוגיית החובה כלפי בית המשפט נידונה יתר על המידה, ומכך שנקבע שאין משמעות להטלת אחריות ספציפית על מי מהצדדים, אני סבור שעולה לכל הפחות המסקנה שלפיה גם בית המשפט העליון לא העדיף את החובה הציבורית על פני החובה ללקוח.

בחודשים האחרונים התייחס בית המשפט העליון פעם נוספת למקרה של התנגשות חובות של עורך דין. כך בעניין **סינגר אטיה**, שעסק בגברת ציפורה שרה סינגר אטיה, אשר לאחר הפסקת עבודתה כמפעילת חוגי ספורט על ידי המעסיקה, היא שכרה עורך דין

34 עניין פנסו (מחוזי), לעיל ה"ש 2, בפס' 1-5; ס' 45(ב) לחוק העונשין, התשל"ד1977.

35 ס' 54 לחוק לשכת עורכי הדין.

36 עניין פנסו (מחוזי), לעיל ה"ש 2, בפס' 6. יש לציין שבית המשפט המחוזי קבע, שם, כי "גם המערערת התרשלה נוכח העובדה כי אין חולק כי קיומו של התיק הנוסף שהתנהל כנגד המשיב היה ידוע גם ידוע לה היטב".

37 עניין פנסו (עליון), לעיל ה"ש 2, בפס' 5.

38 שם, בפס' 6-8.

שייצג אותה מול אותה מעסיקה. הסכם שכר הטרחה בין השניים כלל סעיפים רבים, וביניהם סעיף שקבע את שכר הטרחה שתצטרך לשלם הלקוחה אם תפטר את עורך הדין לפני גמר ההתדיינות. בעקבות התנהלות שלא מצאה חן בעיני הלקוחה, היא פיטרה את עורך הדין. בהתאם להסכם, עורך הדין תבע את לקוחתו לשעבר ודרש תשלום שכר טרחה בשיעור של 20% משווי הסכום הנדרש מהצד שכנגד – 232,333 ש"ח.³⁹ בית משפט השלום קיבל את תביעתו של עורך הדין בקביעה שלא נפל פגם בהתנהלותו וכי הלקוחה הבינה את הוראות ההסכם.⁴⁰ לאחר שנדחה ערעור הלקוחה לבית המשפט המחוזי,⁴¹ היא הגישה בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון, אשר קיבל את הערעור ממספר סיבות.

בית המשפט העליון, בפסק הדין העיקרי של השופט שטיין, קבע כי הסעיף דנן – אשר קובע ש"אם תבחר המבקשת להחליף ייצוג משפטי, אזי יהא עליה לשלם למשיב 20% מהסכום אשר נדרש מהמועצה בכתב התביעה, בתוספת מע"מ – זאת, נוסף על 10,000 ש"ח שהמשיב כבר גבה מהמבקשת בגין פתיחת התיק, וללא כל תלות בתוצאת ההתדיינות אשר יכול שתסתיים בדחיית תביעתה של המבקשת"⁴² – בטל מעיקרו. לתפיסת בית המשפט, תנאי בדבר שכר טרחה מותנה שלצידו "מופיעה הוראה אשר קובעת מה ייעשה באם יחליט הלקוח לפטר את עורך הדין לפני גמר ההתדיינות מכל סיבה שהיא, ואשר מחייבת את הלקוח, בכל מקרה כזה, לשלם לעורך הדין סכום כסף קצוב אשר עולה במידה ניכרת על השכר הראוי",⁴³ מנוגד לתקנת הציבור ממספר סיבות: הוא יוצר ניגוד אינטרסים מובנה בין עורך הדין ללקוחה, ומשכך סותר את חובת עורך הדין לפעול בנאמנות ובמסירות; הוא פוגע בזכות הלקוחה להחליף עורך דין; והוא אף עושה את הלקוחה. על כן כאמור הסעיף בטל ומבוטל.⁴⁴

לפיכך, בניגוד לעניין פנסו שבו ניתן היה להסיק מפסק הדין שבית המשפט מעדיף את חובת עורך הדין כלפי הלקוח על פני חובותיו האחרות, הרי שבעניין סינגר אטיה הדבר עולה באופן ברור. השופט שטיין, בהתייחסו למקרים שבהם "זכויות היסוד של הפרט ותקנת הציבור נכרכות יחדיו", קבע כי "טוב נעשה אם נזכור ונשנן את ההלכה אשר קובעת כי בין לקוח לעורך דינו מתקיימים יחסי אמון הדוקים על כל המשתמע מכך. במסגרת יחסים אלו, פועל עורך הדין כנאמנו של הלקוח, ולא כנאמן של עצמו".⁴⁵ אמירה זו, שמופיעה כדוגמה למקרים שבהם הפגיעה בזכויות הפרט היא חמורה ברמה שעולה כדי פגיעה בתקנת הציבור, ממחישה בעיני את עליונותה של החובה לפעול בנאמנות ובמסירות לטובת הלקוח על פני יתר החובות בעיני בית המשפט.

לפיכך, מעניין פנסו ומעניין סינגר אטיה עולות לדעתי שתי מסקנות עיקריות. האחת, כי סוגיית התנגשות החובות של עורכי דין הייתה ונתרה סוגיה משמעותית שבתי המשפט בכלל הערכאות מתעסקים בה, ועל כן יש להידרש לפתרונה; האחרת, והיא המסקנה שעולה גם מדברי החקיקה, מפסקי הדין, מההחלטות ומהספרות שאליהם התייחס פרק זה, היא שאומנם קיימת הלכה בדבר התנגשות חובותיהם של עורכי דין, אך עדיין קיים בה חוסר בהירות המשפיע על פעולותיהם והחלטותיהם של עורכי דין, ואף כזה שיוצר מגמה בעייתית ולא עקבית בפסקי הדין. נדמה אפוא שכל אחד מהגורמים האלו – החוק, הפסיקה והספרות המשפטית, מציג בצורה שונה את חובותיהם של עורכי דין, ולא ברור כיצד עורכי דין צריכים לפעול כאשר הם נתקלים בהתנגשות חובות. בפועל, חוסר הבהירות עלול להוביל לקבלת החלטות שגויות שפוגעות הן בלקוח, הן בציבור הרחב, כפי שעלה מפסקי הדין שהוצגו לעיל. לצורך ביאור הסוגיה ודיוק ההבנה של חובות עורכי הדין, אפנה בפרק הבא לדין האמריקאי לבחינת התייחסותו לסוגיות דומות.

39 עניין סינגר אטיה (עליון), לעיל ה"ש 2, בפס' 5–13 לפסק הדין של השופט שטיין.

40 ת"א (שלום יים) 50756-05-17 אבידן נ' סינגר אטיה, פס' 46–51 (נבו 4.8.2021).

41 ע"א (מחוזי יים) 22350-11-21 סינגר אטיה נ' אבידן (תולעת המשפט 3.8.2022).

42 עניין סינגר אטיה (עליון), לעיל ה"ש 2, בפס' 32 לפסק הדין של השופט שטיין.

43 שם, בפס' 2 לפסק הדין של השופט שטיין.

44 שם, בפס' 47–48 לפסק הדין של השופט שטיין.

45 שם, בפס' 41–42 לפסק הדין של השופט שטיין.

פרק ב: הדין האמריקאי ו"סטנדרט הקנאות"

כלל 1.3 לכללי ההתנהלות המקצועית (Model Rules of Professional Conduct) של לשכת עורכי הדין האמריקאית, הנוגע ליחסי עורך דין-לקוח, קובע שעל עורך דין לנהוג בנאותות סבירה ובמיידיות בייצוג לקוחו.⁴⁶ פרשנותו של כלל זה מובילה לכך שהייצוג צריך לעמוד בדרישות אלה על אף התנגדויות, הפרעות או אינוחות אישית לעורך הדין, ושעל עורך הדין לנקוט את כל האמצעים הנדרשים כדי לעזור ללקוח, כל עוד האמצעים חוקיים ואתיים. כמו כן, על עורך דין לפעול במחויבות ובמסירות למען האינטרסים של הלקוח ובקנאות (zeal) בייצוגו.⁴⁷

כפי שמייד בולט לעין, סטנדרט המחויבות והמסירות חוזר הן בדין הישראלי והן בדין האמריקאי. אולם, המרכיב שחסר בדין הישראלי הוא הייצוג הקנאי. סטנדרט זה, שניתן לכנותו בשם "סטנדרט הקנאות", עשוי להיות הפתרון לסוגיית התנגשות החובות, כפי שאטען בהמשך.

את מקור סטנדרט הקנאות נהוג לייחס דווקא לבריטניה וללורד ברוהם (Brougham), שייצג בשנת 1820 את המלכה קרולינה בהליכים בבית הלורדים, שם היא הואשמה בבגידה. רבים דחקו ברוהם להיות "אזרח טוב" ולקדם את טובת הממלכה על פני טובת לקוחתו, המלכה, באמצעות אי-הצגת ראיות שהגנו על המלכה. בתגובה ענה ברוהם כי במילוי תפקידו, עורך הדין צריך להכיר רק אדם אחד בכל העולם – את לקוחו. עליו להגן על הלקוח שלו בכל אמצעי אפשרי, גם אם כרוכה בכך סכנה או פגיעה בגורמים אחרים. זוהי חובתו הראשונה והיחידה.⁴⁸

אמירות דומות זכו לתמיכה ולאחדה עת אומצו על ידי לשכת עורכי הדין האמריקאית, אשר קבעה בשנת 1908 כי עורך הדין חב מסירות מלאה לאינטרס הלקוח וקנאות חמה בשמירה והגנה על זכויותיו במסגרת החוק.⁴⁹ אומנם במרוצת השנים המושג נגרע מחלק מהסעיפים שהתייחסו לייצוג בקנאות, אך כפי שצוין לעיל, הייצוג הקנאי עדיין מופיע בפרשנות לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית, והוא מופיע גם בחקיקה ובפסיקה של מדינות רבות בארצות הברית.⁵⁰ ייצוג בקנאות זכה לאחדה גם בקרב החוקרים בספרות. כך, למשל, פרופ' אניטה ברנשטיין (Anita Bernstein) טוענת שסטנדרט הקנאות הוא מהגבוהים והחשובים במשפט, לצד סטנדרטים חשובים אחרים כמו כשירות (competence) ונאמנות (loyalty).⁵¹ לפיה, עמידה בסטנדרט הקנאות מקנה לעורך הדין חוויה דומה לתחושה שאדם חש כאשר יש לו עניין אמיתי בתוצאת ההליך, לדוגמה אם בן משפחתו היה מעורב בו. תחושות חזקות אלו, הדומות לדעת ברנשטיין לגורמים המובילים שופטים לפסול עצמם מתיקים, הן התחושות שצריך להרגיש עורך דין שמייצג לקוח בקנאות.⁵²

תמיכה בסטנדרט הקנאות האמריקאי ניתן למצוא גם בספרות הישראלית. ד"ר לימור זרגוטמן, מומחית בתחום האתיקה והאחריות המקצועית של עורכי דין ושופטים בישראל, מתייחסת למושג הקנאות וטוענת שחלק ממטרתו היא להבטיח עצמאות.

46 MODEL RULES OF PRO. CONDUCT r. 1.3 (AM. BAR ASS'N 2020): "A lawyer shall act with reasonable diligence and promptness in representing a client" (להלן: כללי לשכת עורכי הדין האמריקאית).

47 תגובה (comment) לכלל 1.3 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

48 תיאור משפטה של המלכה קרולינה בשנת 1820 לקוח ממאמריהם של Monroe H. Freedman, *Henry Lord Brougham and Zeal*, 34 HOFSTRA L. REV. 1319, 1322 (2006); Joel R. Brandes & Chris McDonough, *On Being a Zealous Advocate*, N.Y. L.J. (Jan. 25, 2022).

49 CANONS OF PRO. ETHICS Canon 15 (AM. BAR ASS'N 1963): "The lawyer owes 'entire devotion to the interest of the client, warm zeal in the maintenance and defense of his rights and the exertion of his utmost learning and ability'"

50 ראו, למשל, *MASS. R. PROF. C.* r. 1.3; *Flowers v. Bd. of Pro. Resp.*, 314 S.W.3d 882 (2010). קיימות מדינות אחרות בארצות הברית שבהן הייצוג הקנאי לא מופיע בפירוש בחקיקה, אך הוא נרמז במושגים מקבילים, כגון סבירות. ראו, למשל, את הדין בקליפורניה – *CAL. R. PROF. C.* r. 1.3

51 Anita Bernstein, *The Zeal Shortage*, 34 HOFSTRA L. REV. 1165, 1169 (2006)

52 שם, בעמ' 1173.

זריגוטמן מגדירה את הקנאות כשילוב של להט ומסירות, וטוענת שהסטנדרט, וכחלק ממנו גם עצמאות שיקול הדעת וחובת המסירות והנאמנות ללקוחו של עורך הדין, עלול להיפגע כאשר מוטלת על עורך דין חבות כלפי צד שכנגד בלתי מיוצג.⁵³ זריגוטמן אף מציגה את דעת המיעוט של השופט ריבלין בעניין נחום, כפי שהוזכרה לעיל, שלפיה הטלת אחריות על עורך הדין כלפי צד בלתי מיוצג "מעמידה את עורך הדין בניגוד עניינים בין חובתו כלפי הלקוח לחובתו כלפי הצד שכנגד אם בשל הסתירה שבין עניינו של הלקוח לבין עניינו של הצד האחר, ואם כפועל יוצא של חששו של עורך-הדין מפני תביעה אישית שיגיש נגדו הצד האחר".⁵⁴ מכך עולה, בעיניי, שגם זריגוטמן מכירה בקנאות כסטנדרט גבוה ונדרש, שיכול למנוע את המצבים הבלתי רצויים האלו.

לפיכך, נדמה שהדרישות שמציב סטנדרט הקנאות של הדין האמריקאי, כפי שהוצג לעיל, רחבות ועמוקות יותר מהדרישות שמציב סטנדרט המסירות והנאמנות של הדין הישראלי, משום שסטנדרט הקנאות מכיל בתוכו את סטנדרט המסירות והנאמנות אך גם נפרש מעבר למושגים אלו. המילים הקשורות לסטנדרט הישראלי, כמו חריצות ושקידה, נשמעות דלות ובלתי מחייבות לעומת עולם הביטויים שבו משתמש סטנדרט הקנאות, כגון להט, תשוקה ותחושת קרבה ללקוח כאילו היה בן משפחה של עורך הדין. אך יתרונו של סטנדרט הקנאות והשוני בין הדין האמריקאי לדין הישראלי לא טמונים בסמנטיקה בלבד, אלא כך שהסטנדרט דורש תקן ההתנהגות מחמיר, המוביל, כאמור, לא רק לייצוג הולם של הלקוח על ידי עורך הדין, אלא גם להגנה על עורך הדין מפני פגיעה בעצמאותו ומפני תביעות פוטנציאליות. כך, לדוגמה, כלל 4.3 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית מגדיר כללי התנהגות ברורים לעורכי דין המתנהלים כבאייכוחם של לקוחות מול אדם לא מיוצג.⁵⁵ הכלל מציב מגבלות על עורך דין במצב זה, הדומה במאפייניו לעובדות המקרה בעניין נחום, ונותן בידיו כלי להתמודד עם התנגשות חובותיו. אעמוד בהרחבה על כלל 4.3 ועל כללים נוספים בהמשך הרשימה.

על כן, ראוי לבחון בשלב זה אם אימוץ סטנדרט הקנאות בדין הישראלי יספק לעורכי דין פתרון להתמודדות עם התנגשות האינטרסים כפי שזו תוארה לעיל.

פרק ג: האם ניתן לאמץ את סטנדרט הקנאות בדין הישראלי?

מקורה של ההתנגשות, כאמור, הוא בחוסר הבהירות של הדין הישראלי בנושא חובות עורכי הדין, כיוון שהוא קובע שיש חובות מקבילות לגורמים שונים (לרבות ללקוח) מחד גיסא, אך לא מכתוב כיצד יש לקבוע מהי החובה העדיפה במקרה מסוים מאידך גיסא. לכן, כך אני סבור, אימוץ סטנדרט ייצוג חדש נדרש לא כדי למנוע מקרים של התנגשות חובות, שסביר שימשיכו לעלות בלאו הכי, אלא כדי להקנות לעורכי הדין כלים להתמודדות עם אותן התנגשויות. כלים אלה יאפשרו לעורכי הדין לקבל החלטות מושכלות בדבר חובותיהם.

לעומת הדין הישראלי, הדין האמריקאי, שבו סטנדרט הקנאות מכתוב את התנהגות עורכי הדין כלפי לקוחותיהם, אכן מתייחס לצורת האיזון הראויה בין החובות השונות. כללי לשכת עורכי הדין האמריקאית קובעים שחובותיו של עורך הדין כלפי לקוחו, כלפי בית המשפט וכלפי הציבור מתקיימות בצורה הרמונית, כלומר שכלל לא קיימת סתירה ביניהן וכי במקרים שבהם לצד שכנגד יש ייצוג הולם, עורך הדין יוכל לייצג את לקוחו בצורה קנאית ללא חשש שהדבר יפגע בחובותיו האחרות.⁵⁶ אולם, למרות הקיום ההרמוני, כללי לשכת עורכי הדין האמריקאית קובעים גם מקרים שבהם החובות עלולות להתנגש אחת באחרת. במקרים כאלו

53 לימור זריגוטמן "ייצוג מול צד שכנגד בלתי מיוצג – ייזהר עורך הדין" דין ודברים א' 153, 185 (2004).

54 שם. ראו גם עניין נחום, לעיל ה"ש 3, בפס' 46 לפסק הדין של השופט ריבלין.

55 כלל 4.3 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

56 ס' 8 לפרק המבוא והתחולה (Preamble & Scope) לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

נוצרות דילמות מקצועיות ואתיות, שאותן יש לפתור תוך הפעלת שיקול דעת מקצועי ומוסרי המבוסס על עקרונות היסוד של כללי התנהלות הלשכה, ובראשם חובתו של עורך הדין לייצג בצורה קנאית את לקוחותיו. לגבי מחויבויותיו האחרות של עורך הדין, הכללים קובעים רק שיש לשמור על גישה מקצועית, אדיבה ונאותה כלפי גורמים המעורבים בתהליך המשפטי.⁵⁷ כלומר, לא נדרש להעדיף במקרה מסוים את הגורמים האחרים שלהם מחויב עורך הדין, אלא רק לנהוג בהם בדרך ארץ. המסקנה מכך היא כי הסטנדרט הקנאי מחייב להעדיף את חובת עורך הדין כלפי הלקוח.

אם כך, נראה כי אימוץ סטנדרט הקנאות בדין הישראלי, וכחלק ממנו גם את סדר העדיפויות שנוצר מאימוצו כפי שתואר לעיל, יאפשר לעורכי דין הנמצאים בדילמה מקצועית ואתית בדבר התנגשות חובות להכריע בה בקלות יתרה מזו שקיימת כיום, מכיוון שסטנדרט הקנאות לא משאיר ספקות רבות בנוגע לחובה הנמצאת בעדיפות עליונה, קרי החובה כלפי הלקוח. הסטנדרט עולה גם בקנה אחד עם הפסיקה הישראלית הקיימת בנושא, כפי שתוצג מיד.

בעניין נחום, כאמור, קבע בית המשפט כי ייתכנו מצבים שבהם עורך דין יחוב בחובת זהירות כלפי מי שאינו לקוחו, ושהדבר תלוי בנסיבות העובדתיות של כל מקרה ומקרה.⁵⁸ לטעמי, סטנדרט הקנאות אשר מחייב עורך דין למקם את טובת הלקוח מעל חובות אחרות אינו גורע מקביעה זו של בית המשפט, כיוון שהסטנדרט דורש מעורך הדין לנהוג בצורה מקצועית גם כלפי גורמים המעורבים בתהליך המשפטי, כולל כלפי מי שאינו לקוחו. גישה מקצועית זו יכולה לבוא לידי ביטוי באמצעות חובת הזהירות כלפי מי שאינו לקוחו של עורך הדין, במיוחד כאשר לאותו צד יש ייצוג הולם, כפי שמציינים כללי ההתנהלות המקצועית האמריקאיים. כיוון שההלכה דורשת לבחון כל מקרה לגופו, בחינת מקרים שבהם לצד שכנגד יש ייצוג משפטי הולם תראה כי ההלכה מתקיימת גם תחת סטנדרט הקנאות, וכי החובה כלפי צדדים שכנגד, שתתבטא בגישה מקצועית כלפיהם, יכולה לתקיים אך היא תמוקם מתחת לחובה כלפי הלקוח.

גישתו של השופט ריבלין, שנתר כאמור בדעת מיעוט, ולפיה ניתן להכיר בחובת זהירות של עורך דין כלפי צד בלתי מיוצג בשני מקרים ספציפיים, ולא תוך בחינה כל מקרה לגופו, מתיישבת גם היא עם סטנדרט הקנאות. זכור, לפי השופט ריבלין, חובת הזהירות תקום רק כאשר עורך הדין קיבל על עצמו אחריות כלפי הצד שכנגד אשר הסתמך בצורה סבירה על כך,⁵⁹ או אם עורך הדין התנדב לתת ייעוץ לאותו צד.⁶⁰ תחת סטנדרט הקנאות, האפשרות השנייה הופכת כמעט ללא רלוונטית, כיוון שסביר שעורך דין לא יציע ייעוץ משפטי לצד שכנגד אם הדבר עלול לפגוע בלקוחו, כיוון שלא ירצה ליצור מצב שעלול לפגוע באיכות הייצוג שלו. המקרים שבהם עורך דין יחליט להעניק ייעוץ משפטי לצד שכנגד ייכללו תחת גישה מקצועית, אדיבה ונאותה כלפי גורמים המעורבים בתהליך המשפטי המתבקשת כחלק מהסטנדרט, שבכל מקרה תמוקם במדרג נמוך מהחובה כלפי הלקוח. האפשרות הראשונה מקימה קושי רב יותר, כיוון שעורך הדין לא יכול לשלוט בצורה ישירה על רמת ההסתמכות של הצד שכנגד, אך ייתכן לדעתי שהייצוג שניתן תחת סטנדרט הקנאות יהיה כל כך אבסולוטי כלפי הלקוח, עד שעורך הדין יחויב להודיע בצורה מפורשת לצד שכנגד שהוא מייצג אך ורק את לקוחו, ובכך תימנע מראש ההסתמכות של הצד שכנגד.

57 ס' 9 לפרק המבוא והתחולה (Preamble & Scope) לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

58 עניין נחום, לעיל ה"ש 3, בפס' 14 לפסק הדין של הנשיא ברק.

59 שם, בפס' 27 לפסק הדין של השופט ריבלין.

60 שם, בפס' 34 לפסק הדין של השופט ריבלין.

פרק ד: גורמים היוצרים קושי באימוץ "סטנדרט הקנאות" בדין הישראלי

(1) התנהלות מול צד שכנגד בלתי מיוצג

בניגוד לאמור לעיל, ניתן לטעון כי כאשר מדובר בצד שכנגד שאינו מיוצג, הרי שלכאורה סטנדרט הקנאות האמריקאי לא פותר את סוגיית התנגשות החובות בדין הישראלי. לעומת הדין הישראלי שמכיר בחובות זהירות כלפי צד בלתי מיוצג, ואף דורש מעורך הדין לצאת מגדרו כדי להגן על האינטרסים של אותו צד, כללי ההתנהלות המקצועית האמריקאים, שבהם מצוי סטנדרט הקנאות, מייצרים מצב שונה.

כלל 4.3 קובע כי כאשר עורך דין מתנהל כבאי-כוח של לקוחו מול אדם לא מיוצג, קיימות שלוש מגבלות שעליו להתחשב בהן: (1) עורך הדין מנוע מלציין או לרמוז כי הוא חב חובה כלשהי כלפי האדם הבלתי מיוצג או שהוא ניטרלי בצורה כלשהי; (2) כאשר עורך הדין יודע או שעליו לדעת בצורה סבירה שהאדם הבלתי מיוצג אינו מפרש נכונה את תפקידו של עורך הדין בעניין הרלוונטי, על עורך הדין לפעול בצורה סבירה כדי לתקן טעות זו; (3) עורך הדין מנוע מלתת ייעוץ משפטי לאדם הבלתי מיוצג, מלבד לייעוץ לו להשיג ייעוץ משפטי משלו.⁶¹

לפי כלל זה, נדמה שהסטנדרט הנדרש לפי הדין האמריקאי אינו תואם את הדין הישראלי כפי שהוא בא לידי ביטוי בעניין נחום, כיוון שהדין האמריקאי אינו מאפשר לייעוץ לצד שכנגד בלתי מיוצג כלל, בעוד שגישת בית המשפט בעניין נחום דורשת מעורך הדין, לעיתים ובהתאם לנסיבות, להעניק ייעוץ גם אם הדבר יפגע באינטרסים של לקוחו.⁶² נדמה שבתי המשפט בארצות הברית אף מקשים עניין זה. כך, לדוגמה, בעניין *Yates*, שעסק במכתב שנשלח על ידי עורך דין של לקוח לצד שכנגד בלתי מיוצג, ובו נכתב שעורך הדין מקווה שאותו צד יתייחס למכתב כעצה ידידותית. בית המשפט קבע באותו עניין שהאיסור להעניק ייעוץ משפטי הוא מחמיר ביותר ושהמכתב מפר את כלל 4.3, על אף שנכתב בו במפורש שיש להתייחס אליו כעצה ידידותית בלבד ולא כייעוץ משפטי, ושאינן באמור במכתב כדי לייעוץ לצד שכנגד לא להעסיק ייצוג משפטי משלו.⁶³

אולם, מסקירה של הפרשנות לכלל 4.3 עולה כי למרות האיסור הכמעט גורף להעניק ייעוץ משפטי לצד בלתי מיוצג, עורך דין לא מנוע לפי כלל זה לנהל משא ומתן על תנאי העסקה או ליישב סכסוך עם אדם בלתי מיוצג. כל עוד עורך הדין הסביר כי הוא מייצג צד שכנגד ואינו מייצג את אותו אדם, הוא רשאי להודיע לאדם הבלתי מיוצג על התנאים שבהם הלקוח של עורך הדין יתקשר בהסכם או יסדיר עניין מסוים, להכין מסמכים הדורשים חתימה של האדם הבלתי מיוצג ואף להסביר לו את השקפתו על משמעות המסמך או על החובות המשפטיות הקמות מהמסמך.⁶⁴

פרשנות זו דומה במהותה לקביעת בית המשפט בעניין נחום, שכן גם שם בית המשפט בישראל קבע כי היה על עורך הדין לייעוץ לצד שכנגד לגבי טיב העסקה שאליה נכנסו ושבעקבותיה נכנסו לחובות,⁶⁵ דבר המתאפשר גם תחת כלל 4.3 לפי הפרשנות האמורה. לפיכך, נדמה שעל אף הקושי שעולה לכאורה מהדין האמריקאי בנוגע להסדרת התנגשות החובות של עורכי דין בהתקשרות עם

61 כלל 4.3 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

62 עניין נחום, לעיל ה"ש 3, בפס' 11 147 לפסק הדין של הנשיא ברק. אולם, ראוי לציין גם את ס' 14 (א) לכללי האתיקה, שלפיו "לא ייצג עורך דין לקוח, לא יקבל על עצמו לייצגו ולא ימשיך בייצוגו, אם קיים חשש שלא יוכל למלא את חובתו המקצועית כלפיו, בשל עניין אישי שלו, או בשל התחייבות או חובת נאמנות שיש לו כלפי אחר או בשל עומס עבודה או בשל סיבה דומה אחרת", כיוון שלסעיף זה רכיבים דומים לכלל 4.3, בכך ששניהם נוגעים למניעת ניגוד אינטרסים של עורך הדין. מנגד, ס' 14 (א) לא מתייחס ישירות לייעוץ לצד בלתי מיוצג, ועל כן קיימת הבחנה בין השניים.

63 *Yates v. Belli Deli*, No. C 07-01405 WHA, 2007 U.S. Dist. LEXIS 61431 at *14-17 (N.D. Cal. Aug. 13, 2007)

64 תגובה (comment) לכלל 4.3 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

65 עניין נחום, לעיל ה"ש 3, בפס' 13-21 לפסק הדין של הנשיא ברק.

אדם בלתי מיוצג, ניתן יהיה ליישם את סטנדרט הקנאות בדין הישראלי גם ביחסים מול אדם שכזה, וגם ביחסים מול אדם מיוצג כאמור לעיל.

(2) בעיה אתית התנהגותית

בעיה נוספת שמתעוררת בעקבות השימוש בסטנדרט אינה בעיה משפטית גרידא, אלא מדובר בבעיה אתית התנהגותית. כדבריו של השופט קרי (Curry) ממדינת אילינוי:

"ייצוג קנאי הוא מילת הבאז שמוקיעה את ההגינות והנימוס מתוך מקצוע עריכת הדין. ייצוג קנאי הוא הדוקטרינה המאפשרת, ללא התנצלות, התנהגות שעורריתית, כל עוד היא נעשית לטובת לקוח, וכמובן, תמורת תשלום. הייצוג הקנאי הוא המגפה המודרנית אשר מדביקה ומחלישה את תהליך גילוי האמת."⁶⁶

כלומר, סטנדרט הקנאות שדורש מעורכי דין לעשות כמעט כל שביכולתם לטובת לקוחותיהם תוך מיקומם בראש סדר העדיפויות, עלול לעודד התנהגויות בלתי הולמות שמטרתן להשיג תוצאה מיטבית עבור הלקוח. התנהגות זו, שכוללת התבטאויות תוקפניות ופוגעניות⁶⁷ ואף התעללות מילולית,⁶⁸ עשויה לפגוע בדרישת הדין הישראלי לייצוג "תוך שמירה על הגינות, על כבוד המקצוע ועל יחס כבוד לבית המשפט."⁶⁹

במבט ראשון עלולים השיקולים האלו להניא את הדין הישראלי מאימוץ של סטנדרט הקנאות. אולם, הן הדין האמריקאי (שממנו שאוב סטנדרט הקנאות) והן הדין הישראלי (שלתוכו מומלץ לאמץ את הסטנדרט) מכילים תקדימים וכללים שמטרתם למנוע מההשלכות השליליות של הסטנדרט להתממש. כך למשל, כלל 3.1 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית קובע שעורך דין לא ישתמש בכלים או יתעסק בסוגיה אלא אם יש לכך בסיס חוקי ועובדתי.⁷⁰ כלל 4.4 מוסיף על כך וקובע שעורך דין לא ישתמש באמצעים שאין להם מטרה מלבד להביך, לעכב או להכביד.⁷¹ הכלל מתייחס להתנהגות או התבטאות כלפי צד שלישי אך חל גם על הצדדים להליך.⁷² עוד קובע כלל 8.4 שעורך דין מנוע מלהתנהג בצורה שאינה הולמת הפוגעת בנייהול ההליך.⁷³ התנהגות בלתי הולמת כוללת, כאמור, גם התבטאויות פוגעניות.⁷⁴ כלומר, הייצוג הקנאי, על אף שהוא מעודד עורכי דין לצאת מגדרם עבור לקוחותיהם, דורש מהם גם לעשות זאת במסגרת החוק וללא שימוש בהתבטאות או התנהגות בלתי הולמת כלפי הצדדים המעורבים, כולל צדדים שלישיים ובית המשפט.

הדין הישראלי אימץ גישה דומה, כפי שנובע מהקביעה בעניין שפטל:

"האיזון בין שני ערכים אלו – חופש הביטוי מחד, והשמירה על כבוד מקצוע עריכת הדין וטוהרו מאידך – נגזר ממידת הקרבה או הריחוק של הדברים שבטאו למקצוע עריכת הדין. כשאנו נמצאים בגרעין הקשה של העיסוק

66 כפי שצוטט אצל Kathleen P. Browe, *A Critique of the Civility Movement: Why Rambo Will Not Go Away*, 77 MARQ. L. REV. 751, 767 (1994), ותורגם על ידי.

67 Allen K. Harris, *The Professionalism Crises – The "Z" Words and Other Rambo Tactics: The Conference of Chief Justices' Solution*, 53 S.C. L. REV. 549, 579 (2002).

68 Douglas R. Richmond, *The Ethics of Zealous Advocacy: Civility, Candor and Parlor Tricks*, 34 TEX. TECH L. REV. 3, 20 (2002).

69 ס' 2 לכללי האתיקה.

70 כלל 3.1 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

71 כלל 4.4(a) לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

72 Richmond, לעיל ה"ש 68, בעמ' 21.

73 כלל 8.4 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

74 Harris, לעיל ה"ש 67, בעמ' 579.

במקצוע עריכת הדין – כגון הופעות בבתי המשפט – על עורך הדין לנהוג באיפוק ובנימוס ואין הוא יכול לקרוא דרור ללשונו. ככל שאנו מתרחקים מה'גרעין הקשה' של מקצוע עריכת הדין והפעולות הכרוכות בו ובוהנים את אופן ההתבטאות של עורך הדין במישורים אחרים של חייו, כך המשקל היחסי של חופש הביטוי הולך ועולה.⁷⁵

בפסק דין זה הכיר בית המשפט בחשיבות של חופש הביטוי גם עבור עורכי דין, אך תחם את הגבולות של חופש זה באמצעות "מבחן הגרעין הקשה". מהאמור לעיל ניתן להסיק לדעתי, כי לא קיים חשש ממשי מהידרדרות משמעותית של נורמות ההתנהגות המקובלות של עורכי דין בישראל כתוצאה מאימוץ סטנדרט הקנאות, כיוון שאימוץ הסטנדרט תוך יישום הבסיס הרעיוני שעליו נוצר בדין האמריקאי, קרי פעולה קנאית בתוך מסגרת החוק שלא כוללת התבטאות או התנהגות פוגענית, ועמידה על ההלכה הפסוקה בדין הישראלי בדבר "מבחן הגרעין הקשה" לבחינת גבולות חופש הביטוי של עורכי דין, ימנעו מהידרדרות זו להתרחש.

לפני סיכום: האם וכיצד אימוץ סטנדרט הקנאות יפתור את התנגשות החובות?

ברשימה זו ביקשתי לבחון אם ניתן ככלל לאמץ לתוך הדין הישראלי את סטנדרט הייצוג הקנאי שקיים ומושרש בדין האמריקאי, ואם אימוץ זה יוביל לפתרון בעיית התנגשות החובות שבה מצויים עורכי דין כיום, או לכל הפחות יקנה לעורכי דין כלים לקבל החלטות מושכלות בדבר חובותיהם עת הם מצויים בצומת נאמנויות ומחויבויות.

נדמה שהתשובה לשאלות אלה חיובית. המסגרת הנורמטיבית שקיימת כיום בדין הישראלי, על בסיס פסקי הדין ודברי החקיקה שהוזכרו לעיל, דורשת מעורך הדין לייצג את לקוחו במסירות ונאמנות. אימוץ סטנדרט הקנאות ירחיב את סטנדרט הייצוג, כך שהמסירות והנאמנות יכללו תחת סטנדרט הקנאות, אך לצידם יופיעו גם ערכים מכווינים בעלי אופי "רגשי" יותר, כמו להט. הרחבת סטנדרט הייצוג תכווין ותמקד את עורכי הדין להתנהגות מקצועית ראויה, שבעניין זה תבטא בהעדפת אינטרס הלקוח על פני אינטרסים אחרים, ובד בבד לא תפגע בנורמות הנהוגות כיום לגבי התנהלות מול צד שכנגד שאינו מיוצג, ולא תוביל להידרדרות מוסרית ואתית של עורכי הדין בעקבות "פריצות ערכית" שעלולה להיווצר בעקבות שימוש בסטנדרט הקנאות. כפי שפורט לעיל, סטנדרט הקנאות אף תואם את ההלכה הפסוקה, ופסיקה עתידית לא תידרש לסטות לחלוטין מההלכה הקיימת, אלא רק ליצור לה רובד חדש ויעיל יותר בעזרת סטנדרט הקנאות.

לכן, המלצתי לגורמי החקיקה הרלוונטיים בשלב זה היא להמשיך לבחון לעומק כיצד סטנדרט הקנאות ישפיע על הדין הישראלי הנוהג ועל מקצוע עריכת הדין, ואם יעלו מסקנות דומות לאלו שהוצגו ברשימה זו, אמליץ לקדם את אימוץ סטנדרט הקנאות בחקיקה באמצעות תיקון חוק לשכת עורכי הדין וכללי האתיקה של לשכת עורכי הדין. בכך, אימוץ סטנדרט הקנאות לא יתבטא במובנים סמנטיים או פרשניים בלבד אלא בהכללת חלק מהכללים האמריקאיים בדין הישראלי, תוך התאמתם במקרה הצורך.

אין ברשימה זו כדי לפרט על אודות מתווה שלם ומפורט לאימוץ סטנדרט הקנאות, אך בין הכללים שהוצגו לעיל, ניתן למשל לראות את כלל 4.3 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית, שעל אודותיו הרחבתי, הנוגע למגבלות שחלות על עורך דין בהתנהלותו מול אדם לא מיוצג, ושככלל ניתן לאמצו בדין הישראלי. כזכור, כללי האתיקה הישראליים מתייחסים ליחסים שבין עורך הדין לצד שכנגד רק בפרק ח – סעיף 23 לכללי האתיקה מחייב את עורכי הדין לנהוג בדרך ארץ כלפי צד שכנגד, וסעיף 24 אף אוסר על איומים כלפיו⁷⁶ – אך מעבר לכך אין התייחסות לחובתם של עורכי דין כלפי צדדים לא מיוצגים. אימוץ כלל 4.3 כחלק מפרק ח לכללי האתיקה ייתן מענה לחוסר הוודאות הקיים בנוגע להתנגשות בין החובה כלפי הלקוח ובין החובה כלפי הצד שכנגד, ויציב

75 על"ע 1734/00 הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בת"א-יפו נ' שפטל, פס' 27 לפסק הדין של השופטת נאור (אר"ש 1.1.2002).
76 ס' 23-24 לכללי האתיקה.

לעני עורכי דין גבולות גזרה ברורים בהתנהלותם מול צד שכנגד שאינו מיוצג. אימוץ הכלל לא ימנע התנגשויות, אך כן יבהיר לעורכי הדין כיצד עליהם לפעול כדי להימנע ככל האפשר מהפרה של חובת זהירות, חובת האמון ויתר החובות שפורטו לעיל.

גם את המכשול השני מפני אימוץ סטנדרט הקנאות, הבעיה האתית-התנהגותית הכוללת התנהגות והתבטאות בלתי הולמות, ניתן לפתור באמצעות אימוץ כללים ספציפיים אל הדין הישראלי. אולם חוק לשכת עורכי הדין מתייחס לסוגיה באופן רחב בסעיף "שמירת כבוד המקצוע" ("עורך דין ישמור על כבוד המקצוע של עריכת דין ויימנע מכל דבר העלול לפגוע בכבוד המקצוע"⁷⁷), וסעיף 61 אף קובע שמעבר על הוראה זו – הפרת כללי האתיקה או "כל מעשה או מחדל אחר שאינו הולם את מקצוע עריכת הדין" – תעלה כדי עבירת משמעת,⁷⁸ אך ייתכן שאין בכך כדי לספק לעורכי הדין גבולות גזרה ברורים מספיק כדי למנוע התרחשויות דומות לאלה שאירעו בעניין שפטל, כאמור. על כן, אימוץ כלל 3.1,⁷⁹ 4.4⁸⁰ ו-8.4 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית,⁸¹ כחלק מסעיף 53 לחוק לשכת עורכי הדין,⁸² או כחלק מפרק י לכללי האתיקה ("עורך דין ובית המשפט"),⁸³ יסייע, בדומה לאימוץ כלל 4.3, בהכוונת התנהגותם של עורכי דין בעת התנגשות חובות, וישים בידיהם כלי לקבלת החלטות שמיטיבות עם לקוחותיהם ומונעות הפרת חובותיהם.

יתרה מכך, אימוץ סטנדרט הקנאות לא רק שיתרום לפתרון של דילמות עתידיות של עורכי הדין, אלא אם היה נוהג כבר היום, ייתכן שהסטנדרט היה מוביל להתנהגות שונה מצד עורכי הדין בפרשות שתוארו לעיל. אומנם לא ניתן להבטיח שעורכי הדין היו נוהגים אחרת אילו סטנדרט הקנאות היה קיים בדין הישראלי, אך אימוץ סטנדרט הייצוג הקנאי בדין הישראלי היה לכל הפחות שם לנגד עיניהם סטנדרט ברור שיכווין את התנהגותם להעדפת טובת לקוחותיהם. וזאת, בשונה מהסטנדרטים העמומים שקיימים היום בדין הישראלי, שיאפשרו לעורכי הדין בעבר וגם בחודשים האחרונים ממש, כפי שהוצג בעניין סינגר אטיה, להעדיף אינטרסים אחרים, כולל את זה של עצמם, על פני טובת הלקוח. לפיכך, אימוץ סטנדרט הקנאות הוא צעד הכרחי בעיני למניעת הישנות של מקרים כאלו.

סיכום

רשימה זו באה לעולם בעקבות שתי מגמות. האחת, מגמה שעולה משורה של פסקי דין, שבה עורכי דין העדיפו או נראו כמעדיפים אינטרסים אחרים על פני טובת לקוחותיהם. מגמה זו אינה נחלת העבר, אלא "חיה ובוטטת", כפי שעולה מעניין פנסו ומעניין סינגר אטיה. האחרת, מגמה שעולה גם היא מאותם פסקי דין, שבה בתי המשפט, בבואם לקבוע אם אותם עורכי דין פעלו כחוק וכמצופה מהם, פוסקים בצורה לא עקבית שיוצרת קושי רב עבור עורך דין שצריך להחליט כיצד לפעול כאשר הוא נתקל בהתנגשות חובות. למסקנות וההמלצות שלעיל הגעתי לאחר סקירה של שתי המגמות האלה. כחלק מסקירה זו, נסקרו הדין המצוי הישראלי והאמריקאי בנוגע להסדרת התנגשות החובות של עורכי דין, ונבחנה השאלה אם הדין הישראלי יכול לאמץ את סטנדרט הקנאות הנהוג בדין האמריקאי כדי לסייע לעורכי דין להתגבר על התנגשות החובות שבה הם מצויים פעמים רבות.

77 ס' 53 לחוק לשכת עורכי הדין.

78 ס' 61 לחוק לשכת עורכי הדין.

79 כלל 3.1 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

80 כלל 4.4 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

81 כלל 8.4 לכללי לשכת עורכי הדין האמריקאית.

82 ס' 53 לחוק לשכת עורכי הדין.

83 פרק י לכללי האתיקה.

הדין הישראלי קובע שעל עורך דין לייצג את לקוחו במסירות ובנאמנות. אולם, מדברי החקיקה הרלוונטיים, מפסקי הדין בנושא (לרבות דעת המיעוט בעניין נחום, וכן עניין פנסו ועניין סינגר אטיה שנפסק בעת האחרונה), מהחלטות של ועדת האתיקה של לשכת עורכי הדין ומהספרות המשפטית, עולה שעל אף שנדמה שחובה זו אינה משתמעת לשתי פנים, בפועל נדרש עורך הדין לאזן בין חובתו כלפי הלקוח לבין חובותיו האחרות כלפי הצד שכנגד, בית המשפט, הציבור וגורמים נוספים. ככלל, עולה שקיים חוסר בהירות בנוגע לחובתו הראשית של עורך הדין.

הרשימה מצאה כי סוגיה דומה קיימת בדין האמריקאי, שם נקבע כי על עורך דין לפעול במחויבות ובמסירות למען האינטרסים של הלקוח ובקנאות בייצוגו. סטנדרט הייצוג בדין האמריקאי כונה ברשימה זו בשם "סטנדרט הקנאות", והוא מחייב עורכי דין לפעול לא רק במסירות ונאמנות, אלא גם בלהט ובאופן שבו היה נוהג אדם שיש לו עניין אמיתי בתוצאת ההליך. סטנדרט זה מציב את טובת הלקוח בראש סדר העדיפויות של עורך הדין, כמעט ללא סייגים, ועל כן הוא מתמיר יותר וברור יותר מהסטנדרט הנהוג בדין הישראלי.

אם יאומץ בדין הישראלי, סטנדרט הקנאות לא רק יתאם את ההלכה בדבר איזון חובותיהם של עורכי דין, אלא הוא ימקד חובות אלה ויכווין את עורכי הדין להעדפת אינטרס הלקוח כאשר יתקלו בהתנגשות חובות. יתרה מכך, ובניגוד לחשש, הסטנדרט לא יוביל להידרדרות מקצועית, מוסרית או אתית של עורכי הדין, כל עוד הוא יאומץ תוך הקפדה על הלכות רלוונטיות הקיימות בדין הישראלי ותוך שמירה על גבולותיו של חופש הביטוי של עורכי דין.